

Toplumsal Şiddet Eylemi Olarak Linç

Ülgen Aslan Düzgün* • Kübra Özkan**

Öz: Toplum halinde yaşamın gereği olarak kişiler birbiriyle etkileşim içindedirler. Bir arada yaşamın belli kurallara dayanması birlikte yaşamayı kolaylaştırmaktadır. Bu kuralların başında hem kişilerle kişiler arasındaki ilişkiyi hem de kişilerle devlet arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukuk kuralları gelmektedir. Kişilerin hukuk kurallarını tanımadığı durumlarda karşımıza çıkan sonuç linç girişimleri veya linç eylemleri olabilmektedir. Linçin hukuka güvenmeme ve linç edilmeyi hak etmiş kişinin hukuku hak etmediğini düşünme olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Halbuki kişilerin başka türe değil yalnızca insan türüne ait olmakla sahip olduğu hakları bulunmaktadır. İnsan hakları kavramı insan haysiyeti kavramına dayanmaktadır ve tüm insanlar için geçerlidir.

Linç bir kitle eylemidir. Buna göre, toplumsal düzeni bozan kişi, linç kitlesi tarafından cezalandırılmaktadır. Linç eyleminde linç edilen kişinin ne yaptığı önemli değildir. Linç edilen, herhangi bir gerekçe ile bir önder tarafından kışkırtılan kitlenin hedefi haline gelmiştir. Bireyler bu kitle içinde anonimleştikleri için de yaptıklarının doğru veya yanlış olduğunu düşünmemektedirler. Başka şartlar altında bir insana fiziksel olarak zarar vermeyi aklına dahi getirmeyecek kişilerin kitleye dahil olması muhtemeldir. Söz konusu kitlenin gerçekleştirdiği eylem toplumun bazı kesimlerince de adaletin yerini bulduğu gerekçesi ile meşrulaştırılmaktadır. Sonuçta kişilerin hukuk tarafından değil, kişiler tarafından cezalandırıldığı bir toplumsal yaşam alanı oluşmaktadır. Böyle bir toplumsal yaşamın kişilere dolayısı ile topluma fayda sağlamayacağı ise açıktır.

Anahtar Kelimeler: Linç, Kitle, İnsan Hakları, Kitle Psikolojisi, Ceza Adaleti.

* Yrd. Doç. Dr. Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ceza Adaleti ABD, ulgenaslan@gmail.com.

** Polis Akademisi, Ceza ABD, Yüksek Lisans öğrencisi, ozkankubra91@gmail.com.

Lynch as an Act of Social Violence

Ülgen Aslan Düzgün • Kübra Özkan

Abstract: People are interacting with each other as a means of living in society. Having coexistence with certain rules facilitates living together. At the beginning of these rules comes the rules of law regulating the relationship between people and persons as well as the relationship between people and the state. In situations where people do not know the rules of law, the resulting outcome can be lynch attempts or lynch actions. Lynch has two sides, not to trust the law, and to think that someone who deserved to be lynched does not deserve the law. However, people have the right to have belonging to the human species, not another species. The concept of human rights is based on the concept of human dignity and is valid for all people. Lynch is a mass action. Accordingly, the person who disrupts the social order is punished by the mass of lynch. It does not matter what the lynched person did in the Lynch action. Lynch has become the target of the massacre, provoked by a leader for any reason. Individuals do not think that what they do is right or wrong because they are anonymous within this mass. Under other circumstances it is possible that people who will not physically harm a human being are included in the mass. The action taken by this mass is legitimized by the fact that some sections of the society have found the place of justice. As a result, there is a social life space in which people are punished by people, not by law. It is clear that such a social life will not benefit persons and society.

Keywords: Lynch, Mass, Human Rights, Mass Psychology, Criminal Justice.

Giriş

Yirminci yüzyılın en önemli başarısının insan hakları fikrini ön plana getirmek olduğu söylenir (Kuçuradi, 2011: 55). Ardından gelen yirmi birinci yüzyılda linç girişiminden, linçten, açıkça insan haklarına, insana saldırıdan bahsedecek olmak ilginç olacaktır.

Linç girişimleri veya linç eylemleri kişilerin cezayı kendisinin vermek istemesinden kaynaklanır. Bununla birlikte işlenen suçta yargı makamlarınca verilecek cezanın adaletli olmadığına inancın, diğer yönden yargıya güvensizliğin de ifadesidir. Bu niyetin arka yüzünde öç alma ile suçta ceza verilmesinin karıştırılıyor olması yatıyor diyebiliriz. Hukuksal olan ile kişilerin hukukunun karıştırılıyor olması toplumsal düzenin sağlanması açısından da sorunludur. İşlenen suçun mahiyetinin ne olduğuna bakılmaksızın bir kişinin yok edilmesini istemek, yapılmış çok kötü bir eylemi, başka bir kötülükle örtmek demektir ki, bir kötülük başka bir kötülükle kapatılamaz.

Yapılan literatür taramasında Türkiye’de linç girişimleri veya eylemlerinin siyasi yönü ile ele alındığı görülmüştür. Doktrinde savunulan bir görüş uyarınca linç üç kategoride değerlendirilir. Buna göre, linç siyasi motivasyonlu (siyasi ve dini görüşe, etnik kimliğe, cinsel tercihlere yönelik saldırılar), adi motivasyonlu (hırsızlık, cinayet ve tecavüz eylemlerine yönelik saldırılar) ve genel başlıkları altında değerlendirilebilir (Baki, 2013). Çalışmamızda adi motivasyonlu linç incelenecektir.

Çalışmada öncelikle lincin tarihçesinden bahsedilerek, kavramın tanımı yapılacaktır. Bu kapsamda linç birden fazla kişinin eylemi olduğundan yola çıkarak linç kitlesi ele alınacaktır. Gündelik uğraşlarının peşinde olan kişiyi normalde davrandığından farklı bir davranışa iten nedir sorusunun cevabının önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, kitleyi bu eyleme iten nedir sorusunun cevabını bulmaya yönelik olarak kitlenin psikolojisine değinilecektir. Lincin ceza adaleti açısından değerlendirmesi yapılarak, girişimi veya eylemi meşrulaştırma çabalarına yer verilecek, sonuç bölümünde tüm bilgiler analiz edilerek çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Lincin Tarihçesi ve Linç Kavramı

Linç, özellikle ABD’de başta hukuki mercilerin ulaşamadığı yerlerde bir tür mecburi ve fiili adalet dağıtım sistemi olarak işlemiştir. Daha sonra ise hukuki mercilerin varlığında hukuka güvensizliğin yükseldiği hallerde ortaya çıkmıştır (Peretti’den akt. Paker, 2006: 29).

Kavramın ortaya çıkmasında rol alan kişiler arasında yargıç olanlar da vardır. Gaddarlığıyla ünlü yargıç James Lynch bu örneklerden biridir. Anılan yargıç, 1493’te cinayet zanlısı oğlunu mahkum ettikten sonra evinin penceresinden sarkıtarak bizzat asmıştır. Başka bir örnek de, olağanüstü sertliğiyle nam salmış bir

yargıç, John Lynch'tir.

Linç, birden çok kimsenin kendilerine göre suç olan bir davranışından ötürü birini, yasa dışı ve yargılamasız olarak öldürmesidir (TDK, 2011). Başka bir sözlüğe göre linç tanımı, halktan bir topluluğun, bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan davranışta bulunmuş birini yumruk, taş, sopa gibi araçlarla döve döve öldürmesidir (Püsküllüoğlu, 2012). Diğer bir görüşe göre ise linç, suçlu olduğu düşünülen kişinin, yargılanmaksızın, adaleti tesis ettiğine inanan bir kalabalık tarafından öldürülmesi demektir (Paker, 2006: 28). Tanımlardan hareketle kişilerin kolektif peşin hüküm verdiği anlaşılmaktadır. Linç eylemleri ölümle sonuçlanmasa dahi, bu eylemler linç girişimi olarak adlandırılmaktadır.

Linç, bir cezalandırma eylemi, kişilerin kendi elleriyle cezalandırması yöntemidir. Hukuku bir kenara bırakma, hukuka güvenmemedir. Bunun altında hukukun linç edilmeyi hak etmiş kişilere gerekli cezayı vermeyeceğine yönelik inanç vardır. Diğer yandan da suçlunun hukuku hak etmediği düşünülür.

Lincin yalnızca zihniyet sorunu veya siyasal gelenek olarak görülmesi eksik kalacaktır. Sorun ayrıca maddi dönüşümlerin etkisiyle toplumsal dokunun değişiminden kaynaklanmaktadır. Linç ve toplumsal şiddet sorunu neo-liberal piyasa düzeninin yarattığı ekonomik çarpıklıklarda aranmalıdır. Devletin yeniden yapılanarak toplumsal görevlerden sıyrılmaya eğilimi ve eksilen otoritesini terör ve güvenlik söylemleriyle ikame etmesi eksenini üzerinden de okunmalıdır (Gambetti, 2007: 33).

Linç girişimleri veya linç eylemlerinde karşımıza çıkan bir kitle vardır. Toplu halde hareket edildiğinden galeyana gelmek kolaydır. Üstelik kitle içinde ilk yumruğu atmak önemlidir. "Kim haddini bildirecek o suçluya, kim dur diyecek yapılan haksızlığa, caniliğe" diye birinin kışkırttığı bir kitledir söz konusu olan.

Linç Kitleleri

Linç eyleminin en temel özelliği bir sürü (ya da grup) eylemi olmasıdır. Sürü ya da grup için ayrıca linç kitleleri, kalabalık veya yığın ifadesi kullanılabilir. Bu eyleme katılan kişi anonimleşir ve eylemin sonuçlarına dair sorumluluk dağılır (McCann'dan akt. Paker, 2006: 31). İşinde gücünde olan bir bireyi dahi eyleme dahil edebilir bu grup. Söz konusu topluluk Linçin öznesi ve aslında nesnesidir aynı zamanda. Eylemi gerçekleştiren olarak eylemin öznesidir. Eylemin içinde kişisel yargılarından çok kitlenin yargılarıyla hareket ettiği için de eylemin nesnesidir. Böyle zamanlarda kitlelerin hukuku hükümdarların hukuku yerine geçmektedir (Le Bon, 2015: 10).

Kolektif olduğu ölçüde güçlü bulunan bir telkine uymakla, yaptığı kötü hareketin beğenildiği, vatandaşların genel tasvibiyle karşılaştığı için doğru hareket ettiği kanaati uyanır kitlede. Bu gibi haller ve şartlar ortasında işlenen bu fiile kanun bakımından cinayet denir. Fakat psikolojik bakımdan farklı değerlendirilir. Böyle kitlelerin (cani denen kitlelerin) genel karakterleri için, telkine elverişlilik,

çabuk inanırlık, hareketlilik, iyi veya kötü duygularda mübalâğa ve aşırılık, bazı ahlâki hallerin belirmesi özellikleri sayılabilir (Le Bon, 2015: 162). Yığın (şekilsiz topluluk) içinde kişiler başkalaşır. Yığını harekete geçirmek için bir kişinin ortaya çıkması yeterlidir. Halkın düşmanını öldürmeyi veya halkın dostunu kurtarmayı talep edebilir. Yığın içindeki kişi yalnızken düşündüğü gibi düşünmez, hissetmez (Erem, 1977: 197). Yığının birkaç kişiden oluşması da, kalabalıktan oluşması da mümkündür. Yığını harekete geçiren, diğerlerine otoritesini kabul ettirmiş bir önder mutlaka bulunur. Yığın onu meydana getiren fertlerin iyi vasıflarının toplamı sonucu oluşmamıştır. Aksine bu vasıfların azalması hatta tamamıyla yok olması ile, nihayetinde ortaya yepyeni ve bambaşka yığın ruhu ortaya çıkar (Erem, 1977: 198, 200).

Linç kitlesinin gerçekleştirdiği eylemin İngilizce'deki vigilantizm kavramıyla karşılanması da mümkündür. Vigilantism, kanuni yetkisi olmayan sivil halkın, devletin resmi kolluk kuvvetlerinin ve yargı mekanizmasının bir parçası olmayanların, toplumsal düzeni sağlamaya çalışma faaliyetlerini ifade eder (Gambetti, 2007: 7). Gönüllü bekçilikten infaz memurluğuna kadar çeşitli şekillere bürünen vigilantizm'i Türkçe'ye toplum bekçiliği veya toplumsal bekçilik olarak çevirmek yerinde olur.

Kitlenin Psikolojisi

Linç girişimlerinde veya linç eylemlerinde karşımıza çıkan linç kitlesinin kolektif eylemi sosyal psikoloji ile de açıklanabilir. Toplu halde eyleme girişen kişiler o andaki sorumluluğu paylaşırlar. Kendilerince suçun karşılığı olan yaptırımı da ortaklaştırdıkları için böyle bir eylemin içinde yer almaktan rahatsız olmayacaklardır. Topluluğun yaptığı bir eylem içinde topluluğun yanlış yaptığını düşünen birinin bu eyleme itiraz etmesi söz konusu değildir. Yanlış da olsa topluluğa uyum sağlama amacıyla kişi, diğerlerinin yaptığı yanlış eylemi benimsemek eğilimindedir (Hayes, 2016). Buna sosyal bulaşma veya histerik bulaşma da denir. Fiziksel hastalığın bulaşması gibi topluluk içinde de harekete geçme birinden diğerine bulaşır. Böylece kişi topluluğun ortak eylemlerine uyar (Silah, 2005: 160-198).

Birey kitle içinde kendi mantığından çok kitlenin ortak duygusuyla hareket etmektedir. Kitle içinde yalnızken davranmayacağı gibi davranabilir. Davranışlarını sergilerken rahattır. Bunun arka planında kitlenin telkinine uyma vardır. Örneğin kitle bir kişiyi şiddet aracılığıyla dönüştürmeye çalışıyorsa birey de kitlenin ortak kamsına uyacaktır (Freud, 1975: 17-31).

Kitle zaman zaman kendinden olmayanlarla hayatı paylaşmak istemez. Kendinden olmayan her şeye derin nefret duygusu besler. Şiddete başvurmasını başka bir yol kalmadığı ile açıklar. Bu düşünceye göre, Tarih kişilere ancak şiddete başvururlarsa haklarını savunabileceğini göstermiştir. Son çare olarak şiddete başvurması bir zorunluluktan kaynaklanmıştır (Gasset, 1992: 59-67). Başvurduğu şiddet ölümle de neticelenebilir.

Öldürme hedefine yönelmiş kitle için özel bir konsantrasyon gerekir. Bu konsantrasyon aşılmaz bir yoğunluk taşır. Herkes olayda yer almak ister. Herkes bir darbe vurur ve bunu yapmak için kurban olabildiğince yakınlaşmak amacıyla diğerlerini iter. Kurban kendisi vurmasa da, diğerlerinin ona vurduğunu görmek ister. Böyle bir amaçla bir araya gelmiş kitle hızlı büyür; çünkü hiçbir riski bulunmamaktadır. Kitlenin sınırsız bir üstünlüğü vardır. Kurban kitleyi oluşturan kişilere hiçbir şey yapamaz (Canetti, 2010: 20-21, 49-54). Böyle kitlelere mütecaviz kitle denilmektedir. Bu kitleyi, kan kokusuyla tahrik olup saldıran kitle olarak açıklamak mümkündür. Kitleyi sonucu bu kadar ağır eylemlere iten nedir sorusu öne çıkmaktadır. Kişilerin neden ve nasıl böyle kötü bir eyleme başvurduğunu açıklamak gerekmektedir.

Kötülüğün, saldırının nedenleri tehdit edilen egoizm ve genellikle yaralı narsisizmden kaynaklanan şiddet içerikli öç almayla sonuçlanan öfkedir. Yoğun öfke, çoğunlukla, yoğun korkunun aynası ve ifadesidir (Fromm, 1990: 21-25). Bu nedenlerden kaynaklanan şiddet türü tepkisel şiddettir.

Korku, beklenen bir tehlike duygusudur. Öfke çevreden bir tehdit algılandığı veya bir olayla baş edebilmek ve etkili yanıt vermek üzere bir kaynak olmadığında belirlemektedir. Ötekilere zara veren eylem, insanlara veya mülkiyete ciddi zarar boyutuna ulaştığında saldırı şiddete dönüşmektedir. Şiddet içerikli eylemler normalde kınanmaktadır. Buna rağmen kabul edilen şiddet eylemleri de bulunmaktadır. Bu doğrultudaki başlıca örnekler, aile bireylerine fena muamele ve şiddet ile şiddet de içerebilen sportif faaliyetlerdir (boks, futbol, güreş). Bu anlamda, şiddete yönelten etmenler; namusu koruma, ateşli silah taşıyanlardaki artış, para harcama hastalığına tutulan kişilerdeki doyumsuz kalan istekler, televizyonda şiddet gösterileri (şiddet kanalları), şiddet içerikli video oyunları, şiddete yönelenlerin karşı bir şiddetle karşılaşma korkusu taşımamaları, futbol fanatizmi, çeteler/organize suçluluk, uyuşturucu madde tutkunluğu ile haksızlıklara/eşitsizliklere karşı toleransın azalması olarak görülmektedir (Yücel, 2014: 9-11).

Lincin Ceza Adaleti Açısından Değerlendirilmesi

Ceza adaleti kısaca, işlenen suça uygun ceza verilmesi, suçla orantılı yaptırım uygulanması olarak açıklanabilir. Türk Ceza Kanunu suçlar için ölüm cezası öngörmemiştir (Türk Ceza Kanunu, madde 45, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, 03.12.2016). Buna rağmen kişilerin linç girişimlerinde öldürme amacı bulunmakta veya linç eylemleri ölümle sonuçlanmaktadır. Halbuki modern toplumlarda cezalandırma yetkisinin de içinde bulunduğu haklar demeti topluma (bugünkü anlamıyla devlet) devredilmiştir. Başta güvenliğin sağlanması için hakların devlete devredilmesi meselesi toplum sözleşmesi kuramlarına dayanmaktadır. Toplum sözleşmesi kuramcılarında biri de Rousseau'dur (Rousse-

au, 2015: 3-53)¹. Rousseau, ölüm cezasının gereğinden çok uygulanmasına karşı çıkan yazarlardan biridir. Anılan düşünür, “Toplum Sözleşmesi” (1762) adlı eserinin II. Kitabının V. Bölümünde ölüm cezasını haklı göstermeye çalışır.

Cezaların amacı, duyarlı bir varlık olan insanı üzüp bunaltmak değildir. Daha önce işlenmiş olan bir suçu işlenmemişçesine yok saymak da değildir. Cezaların oranları ve onların uygulama yöntemleri insanların ruhları, zihinleri üzerinde pek çok kalıcı, ama suçlunun bedeni üzerinde en az üzücü iz bırakacak biçimde seçilmelidir (Beccaria, 2015: 69-70). Yoksa, suç ile ceza arasındaki oransızlığın aslında kişilerin sempatisini suçlunun üzerine çektiği unutulmamalıdır (Erem, 1973: 7).

Suçta ceza verilmesinin amacı adaletin sağlanmasıdır. Adaletin sağlanması ise oç almak değildir. Hiddete bürünmüş adalet gerçek adalet sayılmaz, gösteri adalettir, bir tarafı noksan adalettir. Hiddetli adaletin intikamcı adalet halini almasından korkulur. Oysa adalet intikama karşıdır (Erem, 1973: 4,5).

Adalet, insan toplumunun ayrıcalığıdır. Fakat bu ayrıcalık toplumdaki gelmez. Fert olarak insan haysiyetine saygı, adaletin esaslarındandır hatta başta gelenlerindedir. İnsan haysiyeti fertlere göre değişen bir kavram sayılamaz, bu kavram insanlığa aittir. Toplumun nefret ettiği kimse için dahi insan haysiyetinin var olduğu kabul edilir. Zira bunu reddetmek insanlığa karşı bir davranış olurdu. İnsan haysiyeti ölçülemez, paylara bölünemez. Bu anlamda herkesin hakları ve güvenliği kutsal ve dokunulmazdır (Beccaria, 2015: 27-28).

Adalet peşin hükümlerden uzak kalmalıdır, bunlar arasında en sakıncalı olanı kolektif peşin hükümlerdir. Mahkeme hükmü, peşin hükmün tescili demek değildir. Araştırmak ve doğruyu bulmak gayreti sonunda verilen hükme mahkeme hükmü denir (Erem, 1973: 4-5). Birini suçlu ilan etmeden önce çok iyi düşünülmesi gerekmektedir. Örneğin Sokrates’i ölüme mahkum eden 501 Atinalı hakimden hiçbirinin ismi bugüne kadar gelebilmiş değildir. buna rağmen, Sanık- Sokrates hala kendini savunmaktadır (Platon, 2015). Yargıcın kararından önce bir insan suçlu (hükümlü) olarak adlandırılmaz. Bu, hukukta masumiyet karinesi veya suçsuzluk ilkesi olarak anılmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin, “Adil Yargılanma Hakkı”nı düzenleyen altıncı maddesinin, ikinci fıkrasında suçsuzluk ilkesi güvence altına alınmıştır. Oysaki linç girişimlerinin veya eylemlerinin temelinde kişiyi suçlu kabul etmek vardır.

Türk Ceza Kanunu Bakımından Linç

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun, 81, 87, 76, 77. maddeleri linç suçu bakımından değerlendirilmesi gereken hükümlerdir. Anılan maddeler, kasten öldürme, kasten yaralama, soykırım ve insanlığa karşı suçları düzenlemektedir.

Türk Ceza Kanunu’nun, Uluslararası Suçlar başlıklı birinci kısmında 76. maddede tanımlanan soykırım suçu, “insanlığa karşı işlenen suçlar temel alın-

¹ Diğer toplum sözleşmesi kuramcıları John Locke ve Thomas Hobbes’tur.

rak oluşturulan ve “insan öldürme” suçundan farklı bir suçtur. Soykırım suçunun linç suçunu kapsayıp kapsamadığını değerlendirecek olursak. Soykırım suçuyla korunan hukuki değer, grubu ve grubu oluşturan bireylerin yaşam ve vücut dokunulmazlıkları, iç huzurları, özgürlükleri ve insan onurunu ve uluslararası toplum düzenini korumaktır (Bıçak, 2011: 28).

76. maddeye göre soykırım suçunun maddi unsurları, bir plânın icrası suretiyle, millî, etnik, ırkî veya dinî bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı sayılan fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur. Bu bağlamda soykırım suçunu oluşturan hareketler beş grup altında toplanmıştır. Anılan hareketler, kasten öldürme, kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine zarar verme, grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi sonucunu doğuracak koşullarda yaşamaya zorlanması, grup içinde doğumlara engel olmaya yönelik tedbirlerin alınması ve gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesidir.

Bu suç linçin unsurları göz önüne alındığında linç eylemlerinin tamamını kapsamaz. Bunun yanında, soykırım suçu, “sistemli” ve “planın icrası” şeklinde olduğu için linç suçunun yargılaması açısından pratikte çok fazla uygulama alanı bulamaz. Linç, bir kişiye veya kişilere yönelik şiddet eylemidir ve saikinin milli, etnik, ırkı veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesini içermek zorunda olmadığı gibi, maddede sayılan hareketlerden farklı fiillerle de gerçekleştirilebilir (Yılmaz, 2012: 54,55).

TCK 77. maddede, belirtilen fiillerin, siyasal, felsefî, ırkî veya dinî saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plân doğrultusunda sistemli olarak işlenmesinin, insanlığa karşı suç oluşturacağı düzenlenmiştir. Anılan suçu işleyenler, kasten öldürme suçunu 77. maddede hüküm altına alınan saiklerle işledikleri takdirde suçun yaptırımını ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıdır. Madde hükmünde belirtilen diğer fiillerin işlenmesi halinde ise yaptırım, sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasıdır.

Linçin unsurlarına baktığımızda, 77. madde, linçi kapsıyor gibi görünmekle beraber, tüm linç olaylarını kapsayamaz. Öncelikle linç, maddede sayılan siyasal, felsefi, ırkı veya dini amaçlar dışında amaçlarla da gerçekleştirilebilmektedir. Ceza hukukunun kıyas yasağı (kanunilik ilkesi) (Hafızoğulları/Özen, Genel, 2016: 19-23) ve tipiklik ilkesi gereğiyle, maddede sayılanlar dışındaki herhangi bir eylem “insanlığa karşı suç” kapsamına giremez. Ayrıca TCK 77’deki “sistemli” ifadesi, örgütsüz-plansız linçlere uygulanabilir bir ibare değildir. TCK 77. madde sistemli olarak ortaya çıkmayan, ‘kitlelerin galeyanı’ diye tabir edilen ve suç teşkil etmesi gereken toplu eylemlerini kapsamakta eksiklik gösterir (Yılmaz, 2012: 55).

TCK’nın kişilere karşı suçların düzenlendiği ikinci kısmının, Hayata Karşı Suçlar başlıklı birinci bölümünde 81. maddede, kasten öldürme düzenlenmiştir. 82. maddede ise, kasten öldürmenin nitelikli hallerine yer verilmiştir. Bunların arasında, suçu toplu halde işlemenin ortaya çıkaracağı tehlike düşünülmediği

gibi, kamu düzeninin bozulması ve kamu güveninin zedelenmesi de dikkate alınmamıştır. Toplu olarak suç işleme, sadece yargılama aşamasındaki bir iştirak hükümüdür. Bununla birlikte, suçun tanımı bakımından ağırlaştırıcı neden olması linçte faillerin cezalandırılması bakımından önemlidir. Bu bakımdan değerlendirecek olursak, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun birçok maddesinde suçların bir kişi tarafından işlenmesi farklı, toplu halde işlenmesi farklı sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca, Anılan Kanunda neredeyse her suçun ağırlaştırılmış hallerinden birinin de "Toplu işleme" olduğu görülmektedir. Bu sadece kasten öldürme değil, aynı zamanda vücut dokunulmazlığına karşı işlenen kasten yaralama suçu için de geçerlidir. Kastene yaralama suçu ve ağırlaştırılmış halleri madde 86 ve 87'de düzenlenmiştir. Burada da, ağırlaştırılmış hallerin arasında, kalabalık bir kitlenin tek bir kişiyi yaralaması durumunu göz önünde bulunduran bir madde yoktur. Bu anlamda kişiyi bir kişinin yaralamasıyla, on kişinin beraberce bu suçu işlemesi arasında (yargılama dışında) bir fark yoktur. İştirak hükümleri kullanılarak sonuçta verilen ceza artmış olsa da ceza doktrini ve suç teorisi açısından konu eleştiriye çok açıktır. Bu bağlamda, linç suçunun koruduğu öncelikli iki yarardan biri kamu düzeni, diğeri de vücut dokunulmazlığı ve yaşama hakkıdır. Bunların hepsi, neredeyse ilke seviyesine çıkmış kurallar olup, bugünkü hukuk sisteminin kendi içerisinde tutarlı olabilmesi için, öncelikle göz önüne alınması gerekir (Yılmaz, 2012: 56).

Linç eylemleri ile vücuda verilen zararların dışında kişilerin mal varlıklarına karşı işlenen suçlar da söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda, TCK'da Malvarlığına Karşı Suçların düzenlendiği Onuncu Bölümünde, Mala Zarar Verme başlıklı 151.² maddesinde düzenlenen mala zarar verme suçu, bunlardan birisidir.

Birçok linçte, mağduru kendisine ait bir mekâna sokup mekânla beraber yakma, içinde yaşadığı meskeni taşıyarak mağdurun hem vücuduna hem malına zarar verme gibi aynı zamanda malvarlığına karşı eylemler söz konusudur (Yılmaz, 2012: 56, 57).

Mala zarar verme suçu, başkasına ait taşınır veya taşınmaz bir malı tahrip etmek, yok etmek, değerini eksiltmek, tamamen veya kısmen kullanılmaz hale getirmektir. Suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki değer, kullanılabilirlik ve yararlılık değerini azaltan yok eden fiillere karşı mülkiyeti korumaya ilişkin toplumsal menfaattir. Bu durumda suç zarar suçu olmaktadır. Zarar ise, malın değerinin azalması veya tümden yok olmasıdır. Suçun takibi şikâyete bağlıdır. Şikâyette bulunacak kişi mağdur olan zilyettir. Malik de özel hukuka göre zararının tazminini isteyebilir. Nitelikli mala zarar verme suçları ise, res'en takip edilebilir (Hafızoğulları ve Özen, 2016: 368).

Linç eylemi içerisinde mala zarar vermek, kamu güvenini zedeler ve kamu huzurunu bozar niteliktedir. Mala zarar verme suçunun şikâyete bağlı olarak kovuşturulduğunu söylemiştik. Oysa kanun koyucunun kamu düzenini ilgilendirdi-

² TCK m. 151 hükmüne göre, Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılmaz hale getiren veya kirlüten kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

ğini düşündüğü hiçbir suç şikâyete bağlı değildir (Yılmaz, 2012: 57). Res’en takip edilen Nitelikli mala zarar verme suçlarının düzenlendiği 152. maddedeki haller arasında da linç eylemlerine ilişkin bir hüküm yoktur. Ancak, 152. maddenin 2. fıkrasının (a) bendi, Mala zarar verme suçunun, yakarak, yakıcı veya patlayıcı madde kullanarak ve (c) bendi de, radyasyona maruz bırakarak, nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanarak, işlenmesi halinde, verilecek ceza bir katına kadar artırılır şeklindedir. Buna göre anılan bu hükümlerin linç eylemlerinde uygulanması cezaların arttırılmasını sağlayacaktır.

Linci Meşrulaştırma Çabaları

Linç girişimlerinin veya linç eylemlerinin kadına yönelik tecavüz eylemlerinde, çocuklara yönelik cinsel istismar, pedofili suçlarında daha fazla öne çıkması söz konusu olabilmektedir³.

Bu eğilimin ikincil, daha az korumasız, savunmasız, güçsüz konumdakilerin daha çok korunmaya ihtiyacı vardır anlayışından doğduğu söylenebilir. Bu anlayış doğrultusunda halk nezdinde linç girişimleri veya eylemleri “hak etti”, “sonunda hak ettiği cezayı buldu” biçiminde söyleyişlerle meşrulaştırılmaktadır.

Bu eylemler karşılığında en kötüsü olan ölüm cezasının verilmesinin bile az olması anlayışı söz konusudur. ⁴Pedofili suçlarına idam cezasının verilmesi konusunda sosyal medyada başlatılan imza kampanyası da bunun bir örneğidir. ⁵ Bu anlayış suçu işleyene belki aynı şeyi yapmak istemeye veya suçu işleyenin müthiş fiziksel şiddete de maruz kalarak öldürülmesi gerektiği inancına dönüşmektedir. Toplum tarafından suçlu kişinin cezalandırılmış kabul edilmesi ancak o kişiye eziyet edilip, o kişinin canının alınması sonucunda gerçekleşecektir. Bunu istemek ise suçu işleyen kişinin eylemi kadar kötüdür.

³ Bu yargıyı Baki’nin çalışmasına, televizyon ve internet haberlerine dayandırıyoruz. Münevver Karabulut, Özgecan Aslan gibi medyanın çok ilgi gösterdiği ve kamuoyunda duyulmuş isimlerin katillerine yönelik linç girişimi haberlerine medya sıklıkla yer vermiştir. Kurtlar Vadisi isimli televizyon dizisinde de benzer bir olay işlenmiştir. Bir tecavüz suçlusu Çakar karakterinin isteği ile kendisinin bulunduğu koşuya getirilir. Öncesinde televizyondan haberi izlerken adaletin dışarıda değil ancak koşuda (kendi yanında) sağlanacağını söyler. Suçlu koşuya geldiğinde “...bu millet çok bozuldu; ama o kadar da değil. Her şeye eyvallah. Hırlıya eyvallah, hırsıza eyvallah...; ama namussuza dur!” dedikten sonra suçlunun cezasını elleriyle verir. Tecavüz edip, kafasını taşla ezerek öldürdüğünü söylediği kız çocuğu için suçlunun kafası da koşu-taki taşa benzer bir nesne ile ezilir. Suç aletinin kesilip ağzına verilmesi isteği ile de koşudan uzaklaştırılır. Dizide de bir grup eylemi söz konusudur. Çakar karakteri grubun önderi, eylemi gerçekleştirendir. Diğer kişiler bu eylem karşısında hiçbir şey yapmayarak veya söylemeyerek bu eyleme ortak olmuşlardır. <https://www.youtube.com/watch?v=siKg0rPjzgg>, 13.11.2016.

⁴ Bkz. http://www.a24.com.tr/gazete-mansetleri/sabah_16-02-2015-tarihli-gazete-manseti-oku.html, 13.11.2016

⁵ Bkz. <https://www.change.org/p/cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-pedofili-su%C3%A7lular%C4%B1na-idam-cezas%C4%B1>, 13.11.2016;

http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/1176/skandal-kitle-idam#.WBTK_tKLTIU, 29.10.2016).

Linçin medya tarafından da görünür yapılması, sosyal medyada bu başlıklarda videolara yer verilmesi bu girişimlerin veya eylemlerin meşrulaştırılması çabası olarak algılanabilir. Görünür ve kolay ulaşılabilir yapıldığında bu eylemlerin veya bu eylemlere yönelik görüntülerin normalleştiği söylenebilir. ⁶

Sonuç

Linç girişimleri veya linç eylemleri eksik adalet, eksik güvenlik, eksik güvenlik önlemleri demektir. Kişilerin yasal yollara güvenmediği için böyle eylemlere başvurduğu unutulmamalıdır. Hukukun işlemediği algısı ile toplum kendi hukukunu kurar demek, toplumu ancak hukukla kontrol altında tutulabilen ya da öyle terbiye edilebilen vahşiler sürüsü olarak kabul etmek demektir (Çubukçu, 2006: 6). Halbuki insanlar birlikte yaşamak eğilimindedir. Dolayısıyla vahşi yakıştırmasının yapılmasını da hak etmemektedirler. Diğer yandan linç girişimleri veya eylemleri suçu işlemiş olanların insana yakışan muameleyi hak etmediğini düşünmenin sonucudur.

Unutulmaması gereken başka bir nokta ise ne olmuş olursa olsun karşılığında ölümün reva görülmesi, sonucu onarılamayan bir cezadır. Ölüm cezası diğer cezalar içinde en ufak hata payını kabul etmeyen tek cezadır. Diğer cezalar için belki bazı telafiler mümkünken ölüm cezasının telafisi mümkün değildir. Veciz bir ifade ile “Ceza adaletinde insanlığın geçtiği yolun geri dönüşü yoktur.” Bu cümleyi ölüm cezasını da düşünerek okumak gerekmektedir (<http://www.farukeremvakfi.org.tr/26/1.html>, 22.12.2016). Suçlu olanın hukuku hak etmediğini söylemek insan haklarını, insan haysiyetini hiçe saymak demektir. Oysaki kimsenin yaşamı diğerinin yaşamına göre daha önemli veya daha az önemsiz değildir. En nihayetinde ise, insanları insanlar cezalandıramaz, insanları adalet cezalandırır (Erem, 1973: 9).

Kişilerin kendi hukukunu işlettiği bir toplumda yaşamak sadece suçlu olanlar için değil, suçsuz olanlar için de güç olacaktır. Zira böyle bir ortam içinde kişi hangi eyleminin suç kabul edileceğini bilemeyecektir. Bir olay veya durum karşısında kendi hukukunu işletmesi mümkünken, başka bir olay veya durum karşısında başkalarının hukukunun işletilmesinin muhatabı olacaktır. Üstelik bu durumda fiziksel veya başka etkenlerle daha güçlü olanın hukukunun işletilmesi gibi bir sonuç doğacaktır. Böyle bir yaşayışın hukukun olmadığı, karmaşanın hakim olduğu, birinin diğerini keyfince öldürebileceği bir ortama neden olacağı kolaylıkla öngörülebilir.

Kişiler birlikte yaşamak, birlikte yaşamayı iyi hale getirmek, başka kişilerin veya başka kişiler için kendilerinin neden olacağı keyfiliğin önüne geçebilmek için bir takım kurallara bağlı olarak yaşamaktadırlar. Kişilerin kişilerle, kişilerin

⁶ Nitekim yukarıda anılan dizinin ilgili bölümü kişiler tarafından “Özgecan Aslan’ın katillerine Süleyman Çakır usulü tecavüzcü cezası” başlığı ile paylaşılmıştır. Yapılan destekler nitelikte yorumları sosyal medyada okumak da mümkündür.

kendilerini yönetenlerle ilişkilerini düzenlemek için hukuk kuralları var edilmiştir. Bundan başka çıkar yol aranmamalıdır. Buna rağmen sorunların devam ettiği kanaatinde olan kişilerin yapmak için gönüllü olmaları gereken en önemli görevleri ise hukuk kurallarının iyileştirilmesini ve uygulanmasını sağlamaktır.

İnsanlar yalnızca insan olmakla, yalnızca hayatta olmakla insan hakları denilen haklara sahiptir. Bunun kişinin suçlu olması ile değişmediğini kabul etmek gerekmektedir. İnsanlığa yakışmayan eylemlere hukuk dışında kişiler aracılığı ile karşılık verilmesi yerine ise suçlu kişiyi yaptığı çok kötü eyleme iten nedir sorusunun yanıtının aranması gerekmektedir. Bir daha böyle bir eyleme yönelmesi için ne tür önlemler alınmalıdır diye düşünmek gerekir. Başka kişilerin de böyle eylemlere yönelmemesi için neler yapılabilir sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmalıdır. İnsanın doğasına yönelik doğuştan iyidir veya doğuştan kötüdür yargılarına varılmayacağı için kişilerin yaptıklarını çok geniş bir perspektifle değerlendirmek gerekmektedir. Suçu işleyen kişinin neden o suçu işlediği de, bunun karşılığı olarak kitlenin neden o kişiyi öldürme girişiminde bulunduğu da anlaşılmaya muhtaçtır ve buna değerlidir. Bu yalnızca insan haysiyetinin doğrudan bir sonucudur.

Kişiyi isteğimiz doğrultusunda, kendimizce suç saydığımız bir eylemi gerçekleştirdiği için toplumdan uzaklaştırmak, hatta yaşamasını engellemeye çalışmak veya engellemek kişinin kendisi için olduğu kadar o kişinin çevresindekiler için de sonuç doğuracaktır. Linç edilen kişi yakın çevresi veya uzak çevresi için bir kurban dönüşmüş olacaktır. Ardından kurbanın öcünün alınması isteği gelecektir. Bundan sonra ise, öcü alandan öç alma isteği ortaya çıkacaktır. Sonuçta durum ancak kötü bir döngüye dönüşecektir.

Ne yapmış olursa olsun, kişinin ancak topluma kazandırılması ile daha iyi bir toplumsal birlikteliğin sağlanabileceği unutulmamalıdır. Zira kişiler toplum içinde birbirine mutlaka ihtiyaç duyacaktır. Bu birlikteliğin sağlıklı işlemesi neticesinde bir kişi diğerleri için yararlı olabilecektir. Yarar ise tüm topluma aittir.

Kaynakça

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, 11.12.2016.
- Baki, B. (2013), Türkiye’de Linç, 1991-2011 Dönemindeki Linç Eylemlerinin Analizi, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 128, ss. 163-183.
- Beccaria, C. (2015), Suçlar ve Cezalar Hakkında, Sami Selçuk (çev.), Ankara: İmge Kitabevi,
- Bıçak, V. (2011), Ceza Özel Hukuku, Ankara: Polis Akademisi Yayınları
- Çubukçu, A. (2006), Linç Kültürü, *Evrensel Kültür*, Sayı: 178, ss: 4-6
- Erem, F. (1977), Adalet Psikolojisi: Suçlu Psikolojisi- Usul Psikolojisi- Mahpusun Psikolojisi, Ankara: Sevinç Matbaası
- Erişim Tarihi: 13.11.2016.
- Freud, S. (1975), Kitle Psikolojisi, Kâmuran Şipal (çev.), İstanbul: Bozak Yayınları

- Fromm, E. (1990), *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, Yurdanur Salman ve Nalân İçten (çev.), İstanbul: Payel Yayınevi,
- Gambetti, Z. (2007), *Linç Girişimleri, Neo-Liberalizm ve Güvenlik Devleti*, Toplum ve Bilim, Sayı: 109, ss. 7-35.
- Gasset, Y. O. (1992), *Kütlelerin İsyanı*, Nejat Muallimoğlu (çev.), İstanbul: Bedir Yayınevi
- Hayes, N. (2016), *Sosyal Psikolojinin Temelleri*, A. Erkan Koca, Seda Öz Yıldız, Yasin Turna, Ozan Kavsıracı (çev.), Ankara: Atıf Yayınları
- http://www.a24.com.tr/gazete-mansetleri/sabah_16-02-2015-tarihli-gazete-manseti-oku.html,
- http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/1176/skandal-kitle-idam#.WBtK_tKLTIU, Erişim Tarihi: 29.10.2016.
- <http://www.farukeremvakfi.org.tr/26/1.html>, Erişim Tarihi: 22.12.2016.
- <https://www.change.org/p/cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-pedofili-su%C3%A7lular%C4%B1na-idam-cezas%C4%B1>, Erişim Tarihi: 13.11.2016.
- <https://www.turkcebilgi.com/linç>, Erişim Tarihi: 07.06.2017.
- <https://www.youtube.com/watch?v=siKgOrPjzgc>, 13.11.2016.
- Kuçuradi, J. (2011), *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- Le Bon, G. (2015), *Kitleler Psikolojisi*, Fatıma Zehra Bayrak (çev.), İstanbul: Hayat Yayın Grubu
- Özen, M ve Hafızoğulları, Z. (2016), *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, 5. Baskı,
- Özen, M ve Hafızoğulları, Z. (2016), *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*, 9. Baskı,
- Paker, M. (2006), *Lincin Psiko-Politikliği: Nedir, Niçin, Nasıl?*, Birikim, Sayı: 211, ss. 28-35.
- Platon, (2015), *Sokrates'in Savunması*, Ari Çokona (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Püsküllü, A. (2012), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Rousseau, J. J. (2015), *Toplum Sözleşmesi*, Vedat Günyol (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Kitap I, Kitap II.
- Silah, M. (2015), *Sosyal Psikoloji: Davranış Bilimi*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık
- Türk Ceza Kanunu*, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, Erişim Tarihi: 03.12.2016.
- Türk Dil Kurumu, (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Yılmaz, Z. (2012), *Hukuki Açından Toplumsal Şiddet Olarak Türkiye'de Linç*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Yücel, M. T. (201), *Adalet Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi